

HE 98/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle avoimuusrekisterilaiksi

Niko Jakobsson
pääsihteeri, Suomen Asianajajaliitto

© Suomen Asianajajaliitto

Yleistä esityksestä

- Esitys on kannatettava päätöksenteon läpinäkyvyyden parantamiseksi sekä luottamuksen vahvistamiseksi.
- Lobbauksen sääntely on merkittävä, myös Euroopan komission oikeusvaltioreporteissa esiin nostettu teema Suomen poliittisen järjestelmän toimivuuden ja luotettavuuden kannalta.
- Koska kyse täysin uudenlaisen järjestelmän luomisesta ja useista rajanvetokysymyksistä, ohjeistuksen on oltava mahdollisimman selkeä. Esimerkkitapausten ja neuvonnan tarvetta voi ilmetä käyttöönottoaiheessa.
- Asianajosalaisuuden sisällön määrittämiseen tässä yhteydessä liittyy haasteita.

Soveltamisala

- Esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi Asianajajaliitto on kannattanut laajasti valtionhallinnon toimijoita koskevaa rekisteriä nyt esitetyn rajatumman sijaan. Käyttötarkoituksen vuoksi voisi rajata pois esim. tuomiovaltaa käyttävät tuomioistuimet, oikeuskanslerinvirasto ja valvontatehtäviä hoitavat tahot.
- Asianajajaliitto itse on esimerkki sellaisesta julkisyhteisöstä, jolla voi olla muitakin kuin lakisääteisiä tehtäviä. Asianajajaliitto on lailla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö, joka hyväksyy uudet asianajajat ja valvoo kaikkien asianajajien toimintaa Suomessa. Asianajajaliiton toiminta perustuu asianajajista annettuun lakiin (496/1958) ja oikeusministeriön vahvistamiin sääntöihin (540/2012).
- Asianajajaliitto osallistuu oikeuspoliittiseen keskusteluun, joka katsottaisiin rekisteriin ilmoitettavaksi vaikuttamistoiminnaksi. Asianajajaliitto pitää ratkaisua oikeana.

Asianajosalaisuus

- Lakiin ehdotetun 4 §:n ilmoittautumisvelvollisuuden rajauksen on tarkoitus koskea asianajosalaisuuden piiriin kuuluvaa oikeudellista neuvontaa.
- Asianajosalaisuus liittyy perustuslain sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamaan oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tähän sisältyy oikeus saada oikeudellista apua, oikeus valita oikeusavustaja ja oikeus neuvotella oikeusavustajan kanssa luottamuksellisesti. Se turvaa jokaisen mahdollisuuden hakea lainopillista apua oikeudellisten asioidensa hoitamiseen luottamuksellisesti riippumatta siitä, kuinka monimutkainen tai hankala kansalaisen tilanne on.
- Ilmoitusvelvollisuuden raja on välttämätön jokaisen oikeusturvan, ja ennen kaikkea puolustautumisoikeuksien toteutumisen kannalta.
- Asianajosalaisuuden rikkominen on myös rikosoikeudellisesti sanktioitua.

Asianajosalaisuus

- Asianajajien, luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ja julkisten oikeusavustajien tulisi kuitenkin tehdä avoimuusrekisteriin rekisteröinti-ilmoitus, jos neuvontaan liittyy sellaista asiakkaalle annettavaa vaikutustoiminnan neuvontaa, jossa ei ole kyse asiakkaan oikeudellisen aseman määrittelystä, asiakkaan avustamisesta hallintoasiassa, oikeussäännöksen soveltamista koskevasta neuvonnasta tai muusta asiakkaan toimintaan liittyvästä oikeudellisesta neuvonnasta.
- Tällaisia tilanteita ei voida pitää yleisinä, eikä ilmiön laajuudesta ole tietoa.
- Rajanveto kuitenkin vaikeaa. Aina kun kyseessä on asiakkaan ja asianajajan välinen toimeksianto, asianajosalaisuus suojaa tätä suhdetta eikä asianajaja voi paljastaa asiakastaan, toimeksiantoaan tai siihen liittyviä yksityiskohtia.
- On eri asia, mikäli esimerkiksi asiakkaana oleva julkisoikeudellinen taho esimerkiksi julkisuuslain nojalla kertoo tällaisesta toimeksiannosta. Niin ikään, mikäli asiakas harjoittaa ammatillista vaikuttamistoimintaa, olisi tällainen toiminta joka tapauksessa rekisteröintivelvoitteen piirissä.

Asianajosalaisuus

- Sikäli kun avoimuusrekisteriin liittyvien tarpeiden katsotaan koskevan oikeudellisia avustajia, tällaista tilannetta voisi jo nykyisin arvioida hyvää asianajotapaa koskevien ohjeiden perusteella tai, jos lisäsääntely katsottaisiin tarpeelliseksi, asianajajia koskevaa vaikuttamistoimintaa tulisi riippumaton asianajajakunta huomioiden säännellä ensisijaisesti asianajajia asianajajista annetun lain 5 §:n perusteella velvoittavilla hyvää asianajajatapaa koskevilla tapaohjeilla tai muilla asianajajia velvoittavilla ohjeilla, eikä perusoikeuksiin kuuluvaa asianajosalaisuutta kaventavilla lakisääteisillä poikkeuksilla. Esimerkiksi asianajajalain kokonaisuudistus antaisi mahdollisuuden määritellä kattavammin asianajosalaisuuden sisältöä.
- Näin välttyttäisiin vaikeilta rajanvetotilanteilta ja asianajosalaisuuden ydinalueen määrittelemisestä täysin eri asiaa koskevassa yhteydessä.

Asianajajakunnan riippumattomuus

- Oikeusvaltiossa asianajajakunnan on oltava valtiovallasta riippumatonta.
- Esimerkiksi raportoitavista järjestelyistä verotuksen alalla annetussa laissa (1559/2019) on rajattu palveluntarjoajan tiedonantovelvollisuutta siltä osin, kun kyse on asianajosalaisuuden piiriin kuuluvista tiedoista. Lakiesitystä koskevassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 13/2019 vp) valiokunta on todennut, että sellainen sääntelymalli, jossa ammattisalakäsitteellisen sitomisen välittämiseksi asetettaisiin lähtökohtainen raportointivelvollisuus, olisi ongelmallinen asianajajien riippumattomuutta korostavien perus- ja ihmisoikeusnormien näkökulmasta.

Kansainvälisiä suosituksia asianajajien roolista

United Nations Basic Principles on the Role of Lawyers (YK:n päätöslauselma 45/1666, 18.12.1990) ja ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 10.12.1948

- Periaate tasa-arvoisuudesta lain edessä, syyttömyysolettama sekä oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Euroopan neuvoston suositus No. R(2000)21

Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer

- Jokaisen oikeus turvautua asianajajaan oikeuksiensa suojaamiseksi
- Asianajajien itsenäinen ja riippumaton asema
- Asianajajayhdistysten itsenäinen ja riippumaton asema
- Asianajajien laadukas koulutus ja itsenäinen valvonta
- Asianajajien velvollisuus toimia ammattieettisten sääntöjen mukaan

